

Una aproximació a la participació de les dones en les eleccions municipals de 1979. El cas de la Safor

Eladi Mainar

Una mica d'història

Parlar de la participació de la dona en política a hores d'ara pot semblar un poc fora de lloc, però si ens retrotraïem unes dècades enrere podríem veure –i veurem– com el paper de la dona en la societat, i sobre tot en l'activitat política, era no sols secundari sinó també simbòlic.

Des de sempre la dona, en la societat cristiana que ha marcat la història de la nostra civilització occidental, ha mantingut una posició secundària, llevat de casos quasi únics i que no ens serveixen per generalitzar. Alguns autors venen a reflexionar en la rellevància del factor educatiu com a element, d'una banda d'igualació de gèneres, i en cas de no existir-hi, d'accentuació d'aqueixes diferències, i per tant de relegament del paper del sexe femení a tasques secundàries.

Amb la caiguda de l'Antic Règim a tot Europa i l'extensió de les idees liberals per bona part del vell continent, la situació de la dona a penes canvia, i es manté, subjugada a l'home en tots els aspectes. En el codi napoleònic

fins i tot s'afermava que «el marit ha de mantenir econòmicament la dona, i aquesta ha d'obeir el seu marit», malgrat que anys abans, i durant la Revolució Francesa, cap allà l'any 1791, la dona i feminista Olympe de Gouges va redactar un projecte de *Declaració del Drets de la Dona i de la Ciutadana*, que no va veure la llum.

És amb l'aparició de les noves idees emancipadores de la classe treballadora, marxisme i anarquisme, quan el paper de la dona com a subjecte actiu canvia de manera almenys sobre el paper.

A Europa i, sobre tot a la Gran Bretanya, les sufragistes iniciaran la lluita pel dret al vot. Aconseguirien la victòria l'any 1917, però sols podrien votar les dones majors de 30 anys, i és només en 1928, quan l'edat al sufragi s'equipararia al dels barons.

A Espanya, on la dona sempre havia estat en un segon plànol, si cap més que en altres països europeus, només és durant la Segona República Espanyola quan assoleixen el dret de vot i la seua participació en la vida política. En les primeres corts constituents sols dues dones aconseguirien un escó, Clara Campoamor i Victoria Kent. El dret al vot de la dona, no va implicar una derivació cap a postures més progressistes i més reivindicatives. Ana Maria Ferrando, una jove de Simat de la Vallidigna, ens va contar que ella i les seues germanes, joves en aquella època, votaren per primera vegada el que son pare les va manar, és a dir, el comportament de la dona espanyola, valenciana, en aquells primers anys de llibertat, fou en bona mesura, i en l'àmbit rural, una continuïtat de les postures més patriarcals.

Malgrat aquests aspectes negatius, durant els pocs anys de vida de la Segona República es van acomplir objectius mai imaginats: a banda de la possibilitat de votar, durant la Guerra Civil es va aconseguir el dret al divorci i al casament civil.

Però els dos bàndols deixarien ben clar quin havia de ser el protagonisme de la dona en cadascun dels territoris que dominaven. En el bàndol republicà, les dones tingueren una gran importància en tots els aspectes de la societat, també en els polítics, no oblidem el paper de les milicianes, i les

diferents ministres i dirigents polítics que jugaren un paper primordial del costat de la República. Mentre que a la zona rebel, la seua condició seria la de submissió, bona esposa i millor mare. L'Església i la Secció Femenina dirigida per la germana del fundador de la Falange, Pilar Primo de Rivera, van frenar qualsevol alliberament de la dona, ja fóra legal, sexual o laboral. La dona va passar a ser un ser dòcil, fidel i resignat, una mare i mestressa de casa, gelosa de la cura del seu marit i dels seus fills, i sempre sota les ordres dels homes de la casa.

Les dones no podien estudiar a la universitat sense el permís del baró de la casa, ni treballar sense el vist i plau marital, ni obtenir el passaport. A més a més, el bàndol franquista va suprimir de seguida la coeducació, es va institucionalitzar l'assignatura obligatòria per a les joves espanyoles de la ciència domèstica, i també, es feia un examen de la *llar* per a les dones que volgueren cursar estudis universitaris.

Tota aquesta doctrina franquista inculcava la inferioritat de les dones respecte a l'home, i si més no, la religió fou una font legitimadora d'aquesta situació, així, l'any 1959, la Comissió Episcopal condemnava com un pecat molt greu qualsevol desviació de la fi principal del matrimoni que era la fecunditat i per suposat la contracepció de qualsevol tipus.

Després de la mort del dictador, i amb l'arribada de la democràcia, la situació de la dona va començar a canviar de manera ràpida i evident, almenys en l'àmbit legal. Així, el 19 de gener de 1978, el Congrés dels Diputats va aprovar el projecte de llei que despenalitzava l'adulteri i la unió de parelles sense estar casat, era un pas important que es consolidaria en els mesos següents.

Però el moviment cap a la integració política plena de la dona a Espanya sofria un retard considerable respecte dels països del nostre entorn. A l'Europa occidental, les dones s'havien iniciat políticament molts anys abans, per contra al nostre país, en les eleccions del 15 de juny de 1977, les candidates i elegides foren molt escasses, sols el 6% dels escons foren ocupats per dones. Aquest percentatge es va mantenir en les eleccions de 1979, i va ascendir lleugerament a les eleccions de 1982.

Participació de la dona en les eleccions municipals de 1979

Després de dos anys de convivència entre institucions elegides democràticament i els ajuntaments que encara romanien en poder dels regidors de l'anterior règim, es van convocar eleccions municipals per al 3 d'abril de 1979. La democràcia arribava als 8.049 municipis espanyols. Al País Valencià la participació fou del 73,70%, mentre que a la província de València aquesta xifra va baixar lleugerament, el 68,25%.

La província de València comptava amb 265 pobles, la majoria amb menys de 10.000 habitants, sols 38 tenien una població major, i València capital concentrava més de 750.000 persones.

A tots els pobles per petits que foren es van presentar candidatures per governar els ajuntaments. En alguns es van presentar agrupacions d'independents. A 40 pobles els independents presentaren llistes de candidats, juntament amb altres partits més consolidats i històrics, i partits i grups d'extrema esquerra.

Partits com la Organización Revolucionaria de Trabajadores es van presentar en 39 poblacions, moltes d'aquestes amb sols uns centenars d'habitants, a l'igual que Coalició Moviment Comunista del País Valencià que es va presentar en 28 poblacions valencianes.

Aquestes eleccions municipals suposaren una revifada evident de les ganes de canvi de la societat en aquells microcosmos que eren els pobles. Però el masclisme de la societat, els quaranta anys de submissió, juntament amb les estructures dels partits, feren que el nombre de dones que es presentaren en les eleccions municipals fóra relativament escàs.

Malgrat tota aquesta eclosió política amb una gran quantitat de partits de tots els colors, la participació en les llistes electorals de la dona en les eleccions municipals fou sense cap mena de dubte menor de la que s'esperava, a pesar d'haver-se viscut circumstàncies difícils i al temps prometedores en l'etapa final del Franquisme. Va haver-hi una forta empenta del moviment feminista, però que sols es va concentrar en les grans ciutats o nuclis poblacio-

nals d'una certa entitat. Als pobles més menuts, la dona, malgrat la llibertat recentment aconseguida, es va veure constreta al seu paper tradicional, i si per als homes en aquells anys fou complicada la seua presència en les llistes electorals, per a les poques dones que donaren el pas de ser presents en les llistes fou un moment decisiu, no sols per a elles, sinó per a tot el seu entorn.

Així, de l'anàlisi de les xifres publicades al *Butlletí Oficial de la Província* podem tenir en compte algunes consideracions sobre això.

11.735 persones van integrar totes les candidatures de la província de València, d'aquesta xifra només 1.135 eren dones, és a dir, només el 9,67% del total. Un percentatge menor que en les eleccions generals.

La majoria de les dones es van presentar dins de candidatures de partits pròpiament d'esquerres, el 77% de les 1.135 dones, mentre que el 15% ho féu en partits com Unión de Centro Democrático (UCD) i d'altres de dretes, sense comptar les candidatures d'independents que van agrupar al 8% del total de dones. Un cas únic fou el del municipi valencià de Xelva, on la totalitat de candidatura de la Agrupación Electoral Independiente Para Los Derechos Del Pueblo eren dones, en total, 14.

De tots els partits pròpiament d'esquerres, el que més dones va integrar en les seues candidatures fou el Partido Comunista del País Valenciano, amb 200 dones, quasi el 18% del total, moltes d'elles provenien del Movimiento Democrático de Mujeres, organització relacionada amb aquest partit en l'àmbit estatal.

D'altra banda, la Coalició Moviment Comunista del País Valencià, també va realitzar un gran esforç per incorporar-les en les seues llistes, un total de 180, el que suposava un 16% del total. Però el cas curiós fou el de la Organización Revolucionaria de Trabajadores (ORT), un partit minoritari, constituït el 1969. La ORT va presentar candidatures en 39 poblacions, moltes d'aquestes amb poblacions de més de 10.000 habitants, però al mateix temps, en xicotets nuclis, i on les dones ocupaven el mateix percentatge que els homes, és a dir quasi el 50% de la llista electoral.

D'altra banda, el PSOE, a penes va integrar dones en les seues llistes, i la majoria de les vegades en llocs secundaris. Només 96 van estar presents en les seues candidatures, un percentatge inferior al d'altres partits d'esquerra.

D'altra banda, caldria remarcar la diferència de percentatges entre les comarques de l'interior i les costaneres més poblades, i amb un pes del sector industrial més accentuat. La diferència entre aquestes era quasi del 50% quant a dones en les seues llistes electorals; només la ciutat de València i els pobles del voltant superaven amb folgança les dades de participació electoral de la dona en l'àmbit provincial. Cal tenir en compte que la industrialització, la urbanització i el major arrelament de les organitzacions obreres, lluny de la influència de les tradicions seculars, van aconseguir aquest envol relatiu quant a participació femenina.

Encara que un altra cosa seria la comprovació del nombre de dones efectivament elegides, xifra que possiblement fóra minúscula, ja que la major part de les candidates ho va fer en posicions allunyades dels primers llocs, i per tant amb molta dificultat per sortir elegides.

El cas de la Safor

El cas de la Safor respecte a estes eleccions municipals fou semblant al de la resta de la província, si cap encara amb menys participació; el conjunt de dones en les llistes electorals sols va arribar a un minso 6,14% (63 dones), tres punts menys que a la resta de la província que ja era escàs, i a més a més, igual que a la resta de pobles, la majoria de les dones que participaren en aquestes eleccions ocuparen llocs secundaris, amb poques possibilitats d'eixir electes. Sols la Organización Revolucionaria de Trabajadores va posar dones al capdavant, en els casos d'Alfuir, Almiserà, Beniarjó, Beniflà, i Castellonet de la Conquesta, on n'ocupaven el primer lloc. Als pobles grans, com Gandia, Oliiva i Tavernes, les dones que es presentaren a les eleccions estaven situades al final de la llista o fins i tot, eren suplents, com el cas de Pepa Frau, que en aquestes eleccions municipals de 1979 romania en la suplència de la llista encapçalada per Salvador Moragues.

D'aquest nombre tan escàs, els partits d'esquerra presentaren un total de 42 dones, mentre que partits com UCD i els independents presentaren un total de 21 dones. El partit majoritari i hegemònic en aquells moments en la política espanyola, la Unión de Centro Democrático, sols tenia a 5 dones en les seues llistes, mentre que els independents en presentaven 16.

Ni amb la democràcia, ni amb les eleccions municipals aquesta posició semblava que anava a canviar, almenys en aquells primers anys de llibertat.

Podríem asseverar, doncs, que la participació de la dona en estes primeres eleccions municipals va ser realment escassa, i en la majoria dels casos relegada a llocs amb poques possibilitats de resultar elegides. Només en algunes grans ciutats i pobles van ocupar llocs preferencials en què sí que van poder arribar a ser regidores.

Per tant, la participació de la dona en l'activitat política a l'Espanya de finals del segle xx, acabada una forta dictadura, va resultar d'alguna manera desil·lusionant. Han hagut de passar algunes dècades perquè, i quasi de manera obligatòria, les dones siguen incorporades en les llistes electorals municipals en llocs d'eixida. La llei vigent ha optat per una fórmula segons la qual cap dels dos sexes podrà tenir una presència en les llistes electorals inferior al 40% en cada tram de 5 llocs, en els municipis majors de 5.000 habitants i, a partir de 2011, en els municipis majors de 3.000 habitants.

No obstant això, les eleccions municipals de 1979 foren el primer pas que es va donar en molts casos perquè algunes dones que sempre havien estat marginades de les decisions més importants dels seus pobles sortiren d'aquella gàbia masculista i encetaren el camí cap a una major participació en tots els nivells municipals. Era un camí sense retorn.